

485040
A. J. Vasulescu.

569b. LIGA ROMÂNĂ

569b.

REVISTĂ SĂPTĂMÎNALĂ

PENTRU

INTERESELE UNITĂȚII CULTURALE A TUTUROR ROMÂNILOR

APARE IN FIE-CARE DUMINICĂ

Anul II. — No. 1

4 Ianuarie, 1897

CĂTRĂ CETITORI

Cu numărul de față «*Liga Română*» apare în format de revistă. Am făcut această schimbare pentru mai multe motive.

În primul număr al organului nostru ziceam:

«Conduși de ideia, ca ziarul «*Liga Română*» să fie o tribună liberă pentru discuțiunea academică a intereselor noastre naționale de pretutindenă, vom stăruia, ca prin articole obiective, prin studii și informațiuni exacte și bogate să dăm publicului românesc puțința, de a judeca *marile interese ale naționalității noastre din toate punctele de vedere.*»

Nenumăratele scrisori de adesiune primite la redacțiunea noastră sunt probe pentru noi, că străduințele noastre de pînă acum au găsit un simpatice resunet în cercurile publicului nostru cetitor.

Aceste simpatii ne-au îndemnat să depunem toate silințele posibile, ca să facem din organul nostru o publicațiune din ce în ce mai exact potrivită scopului său.

Interesele noastre naționale se combină și se înlănțuiesc atît de des și atît de multiform cu chestiuni de politică generală, științifice și literare în cît ni se pare peste puțința, ca o publicațiune de felul «*Ligi Române*» să le treacă cu vederea.

Toți cei ce tind a stabili o unitate în cultura noastră a tuturor Românilor, sunt datorî să ia parte și la opera generală de înaintare a culturii noastre, pentru că aspirațiunile noastre constituie o treime organică și nedespărțită a *naționalității cu cultura și cu tendința firească spre unitate.*

Ca să avem decî puțința de a contribui cît se poate mai mult la înaintarea acestui scop, comun nouă tuturor, am ținut să lărgim cadrul publicațiunii noastre dîndu-i un format mai corespunzător, și satisfăcînd ast-fel și o des manifestată dorința a cetitorilor noștri.

Redacțiunea și Administrațiunea.

„LIGII ROMÂNE“

TREIZECI DE ANI DE SBUCIUMARI

(1867—1897)

Cu anul 1867 Români din Transilvania și Ungaria intră în al XXX-lea an al sistemului dualist, prin care a fost «restabilită» constituția maghiară de revoluționară origină.

Cită agitație și ce sgomot infernal au provocat Maghiarii, începând de la 1848—1867 pentru înființarea «libertății» și a «regimului constituțional» în țările de sub Coroana Sf. Ștefan!

«Chestiunea ungară» ajunsese de fapt la ordinea zilei în Europa. Cabinetele din Viena și Berlin, guvernul lui Napoleon III și al lui Victor Emanuel trata, fie-care în felul său, această chestiune.

Emigrațiunea maghiară, în frunte cu Kossuth, cutriera Europa întregă, bătea la ușile tuturor bărbaților de Stat, căuta și nimerea scările de din dărăt ale palatelor domnești, implora ajutorul lui Napoleon, făcea curte bărbaților noștri politici, îl ruga pe Cuza, Domnul Țării Românești, să-i împărtășească de buna sa voință, și toate acestea sub cuvânt, că Maghiarii ar fi luptând pentru cauza libertății și a civilizațiunii generale!

Fanatici ca tot-dea-una, șefii politici maghiari au sbiciuit valorile cele mai profunde ale patimelor poporului lor, au făcut să incolțească și să se desvolte ura în contra Austriei reacționare, și au alarmat întreaga lume cultă, Europa și America, cu plîngerile și cu pretinsul lor cult pentru libertatea popoarelor.

Kossuth rostea discursuri în *meetings* englezești și americane, Széchenyi scria broșuri fulgerătoare în contra regimului absolutist din Austria de atunci, ideea libertății, a naționalității și a umanității era pe buzele tuturor emigranților maghiari, pentru că simpatia Europei culte era pentru aceste idei și pentru toți cei ce luptau pentru ele.

Și agitația maghiară s'a prins dînd un neînchipuit rezultat pentru Maghiari:

o mare parte a opiniunii publice din Europa a fost câștigată pentru cauza Maghiarismului.

Precum Polonii erau primiți, după împărțirea din urmă a Poloniei, cu brațele deschise în cele mai multe țări europene, precum ei erau serbătoriți drept pionieri ai ideii naționale, tot astfel și Maghiarii mai târziu.

Dar întogmai precum Polonii *seduceau* opinia publică a Europei, cînd se băteau în piept și declamau despre libertate și naționalitate pentru ca în definitiv cu libertatea lor să poată ingenunchia și ține în robie milioane de Ruteni, supuși nenorociți ai mult cîntatului «Regat Polon», tot așa și Maghiarii în momentul cînd agitați ideile liberale ale secolului, plănuiau cum să organizeze hegemonia lor și sclăvia națională a celorlalte națiuni din Ungaria și Transilvania.

Cu tot cinismul patent al acestei politici de duplicitate, Europa a continuat să-i sprijinească și a aplaudat, cînd Austria, zdruncinată în două resboaie mari și fatale pentru ea, a fost nevoită (?) să cedeze tribulațiunilor maghiare.

Nu-i vorba, *nu Austria* a cedat, nu imensa majoritate a națiunilor cari o constituiesc, ci Dinastia de Habsburg, care dispunea de soarta popoarelor supuse sceptrului său.

Concesiunea era, în definitiv, ieftină pentru Dinastie. Cheltuelile acestei greșeli istorice tot națiunile «*tradițional de credincioase*» aveau să le suporte!

Rebelii maghiari de odinioară, cari în oarba lor pornire declaraseră la Debrețin detronarea Dinastiei de Habsburg, au primit din mîna împărătească satisfacția tuturor rîvnirilor lor nemăsurate și revoltător de nedrepte.

Poporul românesc blind și bun și cu credință curată către Împărat, poporul român ce-și dase singele și averea sa întru apărarea Dinastiei, el, acest popor, a fost jertfit.

Cui? Chiar dușmanilor neîmpăcați ai acestei Dinastii!.....

Sunt trei-zeci de ani de atunci.

Detronatorii de odinioară ai Habsburgilor sunt azi în punctul de culminație al măririi lor, dar toate popoarele Austriei și toate popoarele nemaghiare din Ungaria plătesc și astăzi, în monete materiale și morale, concesiunea exagerată ce a fost făcută veleităților maghiare.

Milioane de arginți fără de sfârșit au fost stoarse din munca cruntă a acestor popoare, ca Maghiarii să-și poată permite luxul pe care numai națiuni mari europene și-l'ar putea permite.

Și cite violențe morale și fizice s'au făcut în aceste trei decenii asupra acestor națiuni, pentru ca Maghiarii să se înmulțească și puterea națională să le crească, în detrimentul națiunilor supuse dominației lor!

Au suferit și suferă aceste popoare, dar nimeni să nu-și facă ilusia, că aceasta situație va fi contribuind a întări prestigiul «Impărației» și a cultiva «imperialismul», odinioară proverbial al Românilor și al Slavilor din Austro-Ungaria.

Popoarele nu mai sunt astăzi masse fără conștiință, fără lumină și fără țal ca în alte vremuri, și nu poate fi interesul bine înțeles nici al Dinastiei de Habsburg, ca Maghiarii să fie lăsați în voia lor a abuza de situația în care sunt ținute naționalitățile Ungariei.

În cei treizeci de ani Români și Slavii au fost desbrăcați de toate drepturile lor. Viitorul va arăta, dacă le-a fost lăsat măcar dreptul de a *spera*—într'o reparațiune a nedreptății ce li s'a făcut, într'o alinare a suferințelor ce li s'au pricinuit!

Mihail Vlădescu.

MOMENTUL NATIONAL IN CULTURĂ

Manifestațiuni deosebite în societatea noastră ne arată că trecem, sub un anumit raport, printr'o epocă de reacțiune în drumul nostru spre cultură.

Ai cu atât mai virtos acest simțămînt cu cit faci o comparație între trecut și prezent. Neapărat, că nimeni nu va putea tăgădui imensul progres pe care l'am realizat în timpurile din urmă, dar tot așa nu se poate contesta, că acest progres e departe de a mulțumi astăzi aspirațiunile noastre legitime.

Tocmai pentru că sentimentul nostru general cere un progres din ce în ce mai real și mai corespunzător necesităților individualității noastre etnice, de aceea și spiritul critic se manifestă la noi cu multă hotărîre.

Cît timp critica unor stări de lucruri se face în scopul de a netezi calea progresului și de a contribui la mărirea și lățirea binelui public, ea este o indispensabilă condiție a însuș progresului.

Dacă resfoești colecțiunile mai vechi ale ziarelor și revistelor noastre, de aici și de peste munți, remîni adese-ori uimit

de avîntul ideilor, de patriotismul cald și adese-ori învăpăiat al oamenilor din generațiunea noastră precedentă.

Nu-i vorba, adesea-ori dai și de note exagerate, de fraze mari ce proclamă adevăruri pretinse absolute, și de porniri quasi demagogice.

Dar slavă Domnului, de asemenea porniri și exagerații, deși une-ori în alte direcții, nu prea duc lipsă nici a noastră epocă.

Deosebirea e numai, că exagerațiile predecesorilor noștri izvorău din entuziasm învăpăiat, din convicții după vremuri și poate mai adese-ori ca astăzi: din adîncimile sentimentelor patriotice.

Însă cu toate acestea, timpul și împrejurările ne învață, că patriotismul cu adevărat roditor nu trebuie să fie *numai și exclusiv* entuziast, ori cît de sincer ar fi el, ci pe lângă entuziasm, el trebuie să porceadă și dintr'un izvor abundent de *lumină*: patriotismul romantic trebuie să devină din ce în ce mai mult un *patriotism luminat*. Acest fel de patriotism porcede în primul rînd din *cunoștința*

exactă și apretierea justă a nevoilor unei comunități. Cunoștința acestor nevoi pune în vibrație coarda critice, răul comun ese la iveală și cu el dorința generală de a-l înlătura.

Această dorință generală, *conștientă* de a înlătura un rău și de a introduce un bine concret și lămurit în locul său, devine un izvor de sentimente patriotice.

Patriotismul romantic opera, nu numai la noi ci la toate națiunile moderne, mai ales cu abstracțiuni și avea o manifestă tendință de generalizare.

Una din generalizările mai cunoscute ale epocii precedente, generalizare încordată pînă a deveni abus, era aplicațiunea atributului *național*. Zic din *atribut* și nu *princip național*, pentru că acest din urmă nu a prea fost discutat la noi.

Această exagerată generalizare era și ea o notă în spiritul vremii. Lupta pe care au purtat-o înaintașii noștri pentru deșteptarea conștientei noastre comune, pentru emanciparea și unirea «Principatelor Dunărene» de odinioară, era în fond o luptă națională, pornită din ideile liberale ale timpului, și în deosebi din accentuarea principiului de naționalitate în întreaga Europă. Era deci natural ca *naționalismul*, cuvîntul de ordin al tuturilor popoarelor împilate de stăpîniri străine, primejduite de vecini sau abia pornite pe calea culturii, să pătrundă toate spiritele, să încâlzească toate inimile și să devină o elocuentă podoabă pentru toate faptele publice.

Însă togmai această etichetare adeseori fără rost, dar cu toate acestea nu mai puțin ostentativă, trebuia de la o vreme să scoată în relief incongruența ce exista, ori de cite-ori atributul *național* se punea în legătură cu fapte sau relații cu desăvîrșire banale, cari nu aveau nimic de a face cu esența principiului național. Vicierea principiului «*național*» trebuia să-i altereze în cele din urmă și adevărata sa însemnătate practică și să-l discrediteze în curînd.

Intr-o societate ca a noastră, în care ironia și satira nu prea caută mult cînd e să și găsească un obiect de înțepat,

conceptul național, dat fiind abusul ce se făcea de el, a trebuit să treacă printr'un torent întreg de satire mai mult sau mai puțin spirituale.

Însă din nenorocire, această persiflare nu s'a mărginit a pune în evidență *aplicarea falsă și incongruentă* a principiului național ci ridiculiza, vrînd-nevrînd, *însaș esența* acestui principiu, epocal ca puține altele în desvoltarea modernă a Europei.

Această reacțiune exagerată și în orice cas lipsită de vrun efect etic apretabil s'a mai mărit în vremurile din urmă prin alte împrejurări.

Mulți Români dintre cei crescuți de mici copii în Franța, s'au reintors în țară fără o bine lămurită conștientă națională. Mulți dintre ei sunt mai mult Francezi, decît Români, și nu înțeleg naționalismul în fireasca sa accepțiune.

Pe de altă parte iarăș mulți dintre Români instruiți, influențați unilateral de teoriile materialiste, au luat-o repede înainte și nu s'au mai oprit, de cît la «ideile cele mai înaintate», manifestînd adesea un suveran dispreț pentru un principiu, pe care ei îl consideră și vechiu și în desacord cu progresul armonic al culturii generale, cu interesele comune ale umanității, scurt cu pretinsa tendință internaționalistă a secolului.

În asemenea împrejurări să nu ne mirăm, că am ajuns într'o situație pe cît de nefirească, pe atît de tristă: o mulțime de oameni politici, de publiciști și o sumedenie de alți oameni culți simt par-că un fel de șială de a mai rosti cuvîntul *națiune* sau *național*, afară bine înțeles de cazul, cînd e vorba de chestia Romînilor de peste munți, de chestia națională.

Unul se teme a profera cuvîntul *națiune* sau *național*, ca nu cumva vr'un răutăcios să-i aplice un duș rece în formă de zeflema, altul iarăș se sfiește, ca să nu fie clasat între reacționari și retrograzi pe aceste vremuri de «chestii sociale», ca și cînd firma internaționalismului ar avea patentă asupra acestor chestiuni.

Unde o să ajungem cu acest sistem? Pentru că să nu ne amăgim: este o

deplorabilă aparițiune, cînd o parte însemnată din clasa cultă a unei națiuni tinere a «înaintat» atît de departe, în cît crede și adese-ori propagă, că am fi trecut de faza națională sau că principiul național ar fi retrograd s. c.

Înțelegem pînă la un punct o asemenea apariție, cînd o vedem ivindu-se la o națiune mare și deja stăpînă pe o cultură a sa proprie și întinsă, dar această apariție constituie cu siguranță un pericol, cînd ea se manifestă în sînul unei națiuni tinere, care abia s'a deșteptat din letargia-i seculară, abia s'a îndrumat a-și crea un loc la soare și a deveni și ea un element de ordine și un factor de cultură în lume.

* * *

Apariția aceasta e cu atît mai întristătoare, cu cît mulți dintre Români noștri culți, cari amînteri repundiază anumite idei înaintate, contribuesc și ei la internaționalizarea societății noastre.

E indiscutabil, că noi Români datorim multă recunoștință Franței. Razele culturii franceze au luminat întins, și multă vreme aproape numai ele singure, calea noastră spre civilizație. Dar cultura franceză n'a fost creată numai pentru Francezi și după ei numai pentru noi, ci în primul rînd pentru Francezi, iar de aci înșolo pentru lumea întreagă: pentru toate națiunile cari vor să beneficieze de roadele specifice ale geniului și ale energiei națiunii franceze.

Și nenumărate popoare, mici și mari, s'au luat în multe privințe pe urmele culturii franceze, însă fără ca prin aceasta să devină tributari intelectuali ai Franței și trabanți ai individualității franceze. Cele mai multe din aceste popoare n'au înțeles, ca de dragul culturii franceze să se desfacă de interesul și de dragostea pentru propria și specifică lor dezvoltare culturală, ele n'au înțeles și nu înțeleg a se contopi în unitatea culturii franceze, ceea ce nici un Francez nu a cerut și nu poate să ceară.

Cu toate acestea, dintre toate națiunile europene numai noi Români, și Rușii facem exces de zel în această privință,

par-că într'adevăr nu am mai avea altă aspirațiune în lume, decît a dispărea în cultura franceză. Aceasta e impresia pe care o producem mai ales în străinătate. Neapărat, că în această proporție impresia e neîntemeiată, dar adevărul este, că e considerabil numărul acelor Români cari se simt foarte satisfăcuți dacă au ajuns la un oare care grad de cultură franceză, și dacă izbutesc a imita modul de a fi al Francezilor.

Acești admiratori ai filosofiei lui Pangloss își vor fi inchipuit de sigur, că dacă și Români toți ar avea acest grad și această calitate de cultură, noi am fi ajuns să ne vedem visul cu ochii: ne-am simți un popor cult și fericit «*et tout irait pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles.*»

Așa se explică nefireasca pornire a multora dintre noi, de a vorbi aproape exclusiv franțuzește, de a nu se preocupa de cît de literatura franceză, de obiceiuri și moravuri franceze fără a arăta vr'un interes propriei noastre literaturi, limbei noastre naționale, istoriei noastre și altor manifestațiuni ale culturii românești.

Bă adese-ori întîlnești Români, a căror unilaterală preocupare pentru cultura franceză e atît de covârșitoare, în cît chiar atunci cînd vorbesc românește afectează pe Francezi, pronunțînd cuvinte neaoșe românești după felul tipic de pronunțare al Francezilor.

Să fie dispreț pentru limba românească? Să fie afecțiune sau neglijență?

Nu cercetăm, dar în ori ce cas asemenea obiceiuri nu dovedesc o preocupare pentru limba românească.

* * *

Este o plîngere constantă în societatea noastră, că produsele noastre literare multe-puține cite sunt nu se trec. Plîngerea aceasta e vechie, iar rezultatele acestei netăgăduite desinteresări a publicului nostru pentru literatura noastră națională se manifestă în faptul deprimător, că producțiile noastre literare în loc de a se înmulți par din contră a se rări mereu.

Sunt de sigur mai multe cauze din cari rezultă această inspăimântătoare stagnațiune literară la noi, dar credem a nu greși, dacă între aceste cauze vom accentua și pe cele următoare.

Cei mai mulți Români francizați nu citesc românește din princip. Mai înții că citesc foarte puțin, și dacă citesc ei își caută și găsesc scrieri franțuzești. Cele românești li se par *streine*.

Cu toată sărăcia noastră literară tot mai avem scrieri cari pot fi citite chiar de buni cunoscători străini ai literaturilor europene. Ș'apoi nu e vorba de a ne închide cu un zid chinezesc în literatura noastră, de a nu ceti decit românește, ci vorba e să ne interesăm de *aceasta* literatură în primul rând.

Cultul pentru limba franceză și predilecția pentru literatura ei nu sunt motive de a ne plinge de galofiliu noștri când acestia—*rari nantes in gurgile vasto*—daū în acelaș timp și *literaturei noastre considerația cuvenită*.

Ar fi absurd a face vre-unui Român o vină, pentru cuvintul că urmărește cu atenție și cu simpatie dezvoltarea literaturilor străine, din contră e *indispensabilă necesitatea pentru noi de a cunoaște aceste deposite ale culturei omenestă*, chestia e numai să nu *perdem din vedere nici-odată propria noastră literatură și interesele culturei noastre proprii*.

Din nenorocire pentru noi, aceste interese sunt prea adese-ori neglijate tot mai de Români, cari de altcum ar avea putința intelectuală și adesea și materială de a le înainta, dar cari de fapt se mișcă exclusiv în sfera culturei franceze și trăesc un fel de viață *străin de aspirațiunile culturale ale comunității noastre naționale*.

Dar dacă ne vom da bine seamă de

toate împrejurările în cari ne-am găsit și ne găsim vom înțelege, că asemenea elemente românești dar streine de lumea gândurilor și a sentimentelor noastre nu sunt în definitiv decit jertfe ale evoluției noastre: *acestor Români le lipsește o conștiință națională dezvoltată*. Pentru că numai cel ce are această conștiință națională mai înaltă, este capabil a se interesa de cultura poporului său, și numai acela va căuta s'o înainteze, ținind seamă de individualitatea națiunii din care face parte și de împrejurările reale în care ea se găsește.

De această individualitate și de aceste împrejurări nu țin seamă nici aceia, cari înaintați în idei cum sunt, cred că adevărata cultură a unui popor trebuie să fie *internațională*.

Situați cum suntem într'o lume de națiuni agresive, noi nu vom putea răzbi în viitor, decit prin cultură, pentru că ea este și tinde a deveni din ce în ce mai mult *o armă de luptă între popoare*.

Dar tocmai ca această armă să nu devină fatală *pentru individualitatea noastră națională*, tocmai pentru ca o cultură streină, fie franceză, fie germană sau slavă, să nu poată absorbi ființa noastră națională distinctă, nota fundamentală a culturei noastre trebuie să fie *națională*: ceea ce însă nu se poate, de cit sub impulsionea conștiinței naționale dezvoltate.

Ca să putem aprecia însă puterea acestui factor în cultura modernă a unui popor, va trebui să ne lămurim mai întâiu asupra noțiunii *cultură*, și în legătură cu ea asupra esenței *principiului național*, căutind a preciza ast-fel ceea ce este pozitiv și esențial pentru noi în acest principiu, sub raportul culturei la care rivnim.

Nerva Codru.

RELIGIUNE ȘI ȘTIINȚĂ

Gîndul că așa face toată lumea; o cunoștință dorită pe care o poți reîntilni acolo pentru cite-va minute; o insomnie plicticoasă ce n'o poți ucide în nici un chip; o mică amintire plăcută din copilă-

rie: destule motive care să te oprească să uiți că în ziua *Nașterii Domnului* bisericile creștine stau deschise credincioșilor între orele 12 și 3 din noapte.

Și iată-te în mijlocul luminilor aprinse,

cu capul descoperit ascultînd rugăciunile preoților.

Ai intrat, fără să-ți dai seama și fără să ai intenție de a gîndi la ceva, căci pentru tine, fiu al unui secol de lumină și liberă cercetare, cestiunea religioasă e de mult clasată între lucrurile vechi.

Și cu toate acestea, gîndurile se ațîță de la sine și nu-ți dau răgaz. Cu mirare începi să te întrebî: ce poate oare să se fi păstrat aci, pentru a-ți deștepta curiozitatea? Ce nou ți se mai poate ascunde în acele rugăciuni și rituri, tălmăcite și restălmăcite de rațiunea omenească? Tu credeași cestiunea religioasă înmormîntată de mult — mai ales după discuțiunile avute odinioară cu camarazii tei de școală — și acum o regăsești fără nici o schimbare: cum de s'or afla încă ațîția oameni căror să le placă a fi înșelați?

Și urmîndu-ți șirul de reflecții, privești cu înduioșare la mulțimea din juru-ți.

Ce gîndesc acei toți cari umplu biserica? Mulți dintre ei vor fi intrat aci din întimplare, cum ai intrat și tu; și mulți poate își vor pune în acest moment aceleași întrebări pe care ți le pui și tu!

Dar dacă totuș nu va fi așa? Căci e cu putință să fie și alt-fel: din tăcerea lor nu poți deduce nimic.

Dacă va fi alt-fel?

Un om s'a desprins din mulțimea de lingă tine și iată-l că înaintează spre icoana atîrnată în dreapta porții altarului. Și-a făcut semnul crucii, a sărutat icoana și acum pare a se găsi într'un moment de reculegere. Tu l-ai urmat cu ochii, și gîndul ți-l apreciază: ce copil e omul acela! Dacă el ar avea judecata ta, de sigur că atunci n'ar face nici semnul crucii și nici n'ar săruta icoana; mintea lui i-ar spune că aceste toate sînt niște obiceiuri remase din timpurile barbare, nedemne de secolul luminii și liberei cugetări!

Dacă ar avea judecata ta, o! atunci...

Și mila te cuprinde din ce în ce mai mult pentru dînsul; ai dori să-l ridici din starea lui de copilărie; inima te îndeamnă să-i azeși că nu e tocmai așa de căzut; și pentru a-l încuraja fără voie, începi să-i imprumuți argumentele tale...

Dacă el urmează aceste obiceiuri, pri-

cina poate fi nu atît ignoranța lui, cit un motiv neînțeles de tine. Căci numai atunci cînd tu l'ai înțelege cu desăvîrșire, numai atunci ai dreptul să pui pe seama ignoranței obiceiurile pe care nu le urmezi tu; de îndată ce nu-l înțelegi cu desăvîrșire, acest drept îl ieși prin usurpare. Usurpator tu nu vrei să fii în nici un cas. Descoperi la el ceva la care judecata ta nu poate răspunde, atunci și dreptul de a-l condamna dispăre; așteaptă pînă vei înțelege și pe acel *ceva*, și lasă judecata ta pentru mai tîrziu.

Un om care sărută icoanele și își face semnul crucii, e un om ca toți oamenii... și pe cei *ca toți oamenii* tu-i cunoști în destul, ți-a analizat *știința*, și la hotărîrile *științei* tu te pleci cu supunere. Un om ca toți oamenii! Și cu toate acestea pare că n'ai zis încă totul. De sigur, mersul lui mecanic spre icoană ți-l explici, e acela a tuturor oamenilor; mișcarea minii lui, de asemenea; toată înfățișarea lui externă e în hotarul cunoștințelor tale științifice: ori-ce om n'ar fi putut face alt-fel. Dar mîrginitu-s'a aci totul? Cearcă de pătrunde mai departe; cearcă de pătrunde acea ce se petrece în sufletul lui în acele momente de reculegere cit stă în fața icoanei. Rămăse el și atunci în vîgașul cunoștinței tale despre oameni; este el și atunci în puterea *științei* tale?

Nu grăbi răspunsul: îndoiala e primul început al maturității inteligenței.

Dacă acest om, în acele momente de reculegere, a fost sub stăpînirea unui sentiment exclusiv *individual*, cu ce drept poți tu să-l judeci? Tot ce e exclusiv *individual* scapă și va scăpa tot-d'a-una analizei tale științifice; tu nu poți înțelege decît acea ce-i capabil de a fi generalizat. Știința nu se ocupă de obiectele menite a rămîne individuale, și ca și dînsa trebuie să fie și judecata ta care-i fundată pe știință.

Un sentiment individual, adică un sentiment ce să nu aibă înțeles decît pe atît pe cit este mîrginit la sufletul unui singur om, pentru știință e un *non-sens* și ca atare trebuie să remiie și pentru judecata ta. Numai sentimentele ce le întîlnim la toți oamenii în genere, numai pe acele le poți tu judeca și înțelege și numai a-

cestora le poți găsi ca origine ignoranța. Tot ce este *numai odată* pe lume, adică e *individual*, rămâne, prin faptul existenței sale, și *adevărat*, căci eroarea nu încapă de cit acolo, unde e cu puțință comparația între diferite obiecte și prin urmare rectificarea unora prin altele. Un sentiment individual există sau nu există, iată tot ce putem zice; dar că e adevărat sau nu, de aceasta nu poate fi vorba — odată ce el nu-i capabil de a fi pus în comparațiune cu alte sentimente de felul său.

Așa fiind — și ar fi să nésocotești principiile cele mai elementare ale Logiceii, ca să nu te învoiești la aceasta, — vezi dacă înainte, când condamnai pe omul care se închină la icoane, tu țineai în de-ajuns seamă de această distincțiune.

Sentimentul individual! E destul să ajungi aci, pentru ca rațiunea ta să cază în ispita unei probleme și mai largi.

Cum îți explici tu oare existența individului însuș pe lume? Ce sens să aibă ivirea lui în mijlocul uniformității natureii? La ce-i necesară nașterea lui, când nimic nu-i poate abate moartea din cale?

În zadar vei căuta să răspunzi la aceste întrebări cu ajutorul științei. Știința are în vedere numai ceea ce-i comun și etern în natură; individul nu există pentru dînsa decît ca o reunire trecătoare a unor elemente uniforme pentru întreaga infinitate a timpului și a spațiului. La întrebarea: ce *sens* are existența individului pe lume? — știința va răspunde, stabilind legile universale ale întregii naturi și condițiunile eterne sub cari individul naște și moare; de *sens* nu poate fi vorba: ce *sens* poate să aibă o reunire trecătoare, un simplu incident? Tu puteai fi născut mai curînd sau mai tîrziu, din punctul de vedere al adevărului științific rămîne absolut indiferent; necesare sînt numai condițiunile sub cari te naști, tu ființă vremelnică de un minut!

Dacă pietrele ar avea o conștiință — și cine știe dacă n'o au! — ar căuta și ele să-și dea *sens* existenței lor; fie-care s'ar crede a fi însemnînd ceva în mersul universului... Tu le știi însă prea bine că sînt jocul neschimbatei legi mecanice! Dar cine îți spune, că nu ești și tu ca și

dînsule? — că de fapt dacă crezi alt-fel cauza nu este decît iluziunea conștiinței tale?

Urmărește mai departe acest raționament, și vei vedea de îndată cit de mult se schimbă aspectul unor cestiuni pe care tu le orînduiseși cu ușurință odinioară între vechituri.

Semnificația individului nu poate fi dată de știință. Știința nu poate da decît legile uniforme și necesare ale lucrurilor eterne; vremelnicul *individ*, reunirea de o zi a unor elemente eterne, e în afară din cadrul ei. Dar individul are totuș o semnificație: tu însuți, ori cit de mult te-ar ferma orizonturile largi ale științei, ești înainte de toate o individualitate. Cearcă de vorbește sufletului tău că el este numai o vremelnică împreunare de elemente uniforme, eterne, și toată ființa ta va protesta. Care om să se împace oare cu ideea că viața lui e absolut lipsită de ori-ce înțeles? că putea fi sau nu, și nici o iotă nu s'ar fi schimbat din cartea universului?! Care om să privească moartea în față, cu sufletul liniștit, ascultînd numai la sfaturile științei, care-i spune: n'ai să te temi de moarte, căci pentru univers tu ești mort demult?

Ast-fel de oameni n'ai să înțilnești de cit în abstracțiunea ta. În realitate, cei făcuți din carne și oase, aceia toți cred într'un înțeles al vieții lor. Ori cit vei demonstra tu că aceasta e o iluziune, nici odată nu vei ajunge să convingi pe cineva că nașterea și moartea e un ce indiferent. În abstracțiune poate sta prea bine că legile naturii sînt totul și individul nu-i nimic; în practică cit va fi un om pe lume, credința lui va fi tot-d'a-ună contrarie.

Dar e o iluziune, această credință contrarie! De sigur, din punctul de vedere științific. Dar e o iluziune cu neputință de despărțit de ființa individului; o iluziune tot așa necesară ca și cea pe care o avem cînd ni se pare că soarele se învîrtește în jurul pămîntului și nu pămîntul în jurul soarelui. Scoate pe om din atmosfera pămîntului, și atunci el va vedea probabil după cum cere adevărul științific; — dar pe cit timp va fi pe pămînt, el va vedea pe veci că soarele să învîrtește și că pămîntul e statornic sub picioarele sale. Tot

aşa e şi iluziunea cealaltă. Numai cînd omul va înceta de a mai fi individ trecător, numai cînd el se va confunda cu eternitatea naturii; numai atunci şi orizontul minţii lui se va identifica în totul cu idealul ştiinţei. Atunci de sigur nu are să-şi mai pună întrebări despre moarte şi viaţă, căci el e nemuritor ca şi elementele uniforme ale naturii. Dar pînă atunci?... ..

Iluziunea trebuie! Ce alta, poţi zice oare, tu fiu al unui secol de lumină şi liberă cercetare?

Dar toleranţa ta va fi fără limită? Fără limită! Atunci acorzi totul!

Iluziunea individului de a se celebra pe sine ca individ—opus al naturii uniforme şi eterne, — nu poate rămîne ca o literă moartă în conştiinţa lui, ci ea caută să se realizeze în afară prin grai şi prin faptă. Individul va lupta să creeze în jurul său un mediu, care să-i reflecte şi să-i întărească iluziunea; un mediu care să i vorbească despre sensul existenţei sale. El va deosebi şi între obiectele naturii citeva obiecte, cărora să le atribue o individualitate proprie, întocmai după cum face cu sine. Ast-fel, dintr'un lemn ca toate lemnurile, dintr'o piatră ca toate pietrele, el va face un lemn şi o piatră cu individualitate proprie. Şi nu numai dintre obiecte. Chiar dintre mişcările pe care le execută de obicei corpul său, el va alege pe unele ca pe un ce deosebit: o mişcare a braţului, o aplecare a corpului . . . şi le va împodobi cu înţeles deosebit. În centrul acestui mediu creat de dînsul, tronează apoi nedespărţita sa iluziune de rege al universului. Cu încetul el se va deprinde chiar să socotească acest mediu drept însuş universul întreg, şi atunci individualitatea sa a ajuns la o deplină suveranitate. Acum nu mai e vorba de individul vremelnice şi fără înţeles, ci de suveranul care nu poate face un act, fără ca tot universul să fie seamă de dînsul. Naşterea lui, căsătoria lui, moartea lui . . . nu fac

parte din fenomenele uniforme şi mecanice ale universului, ci sunt acte sacre, la care întreg universul trebuie să asiste. Întreg universul, înseamnă mediul creat de individ, adică, acele cite-va lemne, cite-va pietre, acele cite-va gesturi, pe cari şi le-a ales dînsul.

Ast-fel se manifestă în afară iluziunea! Şi tu ai oare dreptul să opreşti această manifestare, pe cit timp isvorul intern e încă nesecat? Fă mai întâi să dispară acea iluziune fundamentală, şi numai pe urmă te încearcă a opri oamenilor împodobirile externe sacramentale. Şi atunci nici că vei avea nevoie să le opreşti, ele dispar de la sine, îndată ce isvorul a secăt.

Iluziunea trebuie. Atunci raţiunea te constrînge să tolerezi toate consecinţele ei.

Priveşte, dar în juru-ţi cu mintea tolerantă. Te afli în unul dintre acele medii create de om pentru a-şi celebra sensul individualităţii sale. Colo e o icoană, e din lemn—cum sunt toate lemnurile din lume; colo o carte, ca toate cărţile din lume. . . Dar despre compoziţia lor nu se îngrijeşte nimenea: materialul lor dispăre pentru ochii acelor ce le sărută şi li se închină. Ele — obiecte uniforme — reprezintă ceva pentru aceşti oameni din jurul tău; ar reprezenta şi pentru tine, dacă, ai avea credinţa lor.

Tu ai intrat aci din întâmplare şi fără să gîndeşti la ceva. Ei au gîndit la sacramentalul act al *Naşterii Domnului*; ei celebrează actul *naşterii*, fiind-că prin *naştere* vine omul pe lume. . .

Fii tolerant cu dînşii, căci şi tu eşti dintr'ai lor, venit pe lume prin naştere. Nu despreţui mediul pe care şi l'a creat iluziunea lor, căci şi tu vei fi avînd poate pe al tău în orizonturi mai largi, e cu puţinţă, dar nici odată aşa de largi ca să se piardă în infinitatea universului etern.

Ai şi tu biserica ta; respectă dar şi biserica altora.

C. Rădulescu-Motru.

Caracterul de tribună liberă al revistei noastre fiind respectul desăvîrşit pentru libertatea ideilor, acest tărîm fecund al culturii moderne, am publicat acest articol întotdeauna. Neîmpărtăşind însă întru toate modul de a vedea al autorului, ne rezervăm a publica într-un număr viitor un articol răspuns.

Redacţiunea LIGII ROMÂNE

UN CRITIC AL LUI EMINESCU

ALEXANDRU GRAMA

(1850—1896)

La anul 1891 apăru în Blaj o lucrare anonimă îndreptată în contra aceluï mare poet român, care fermecase lumea, punînd în umbră pe idolii ce 'n epoca *Epigonilor* săi îi adora și el însuși: în contra lui Eminescu.

Autorul ei era teologul Dr. *Alexandru Grama*, care „milita“, zice Dr. Aug. Bunea într'un discurs funebru rostit în 14 Iunie a. c. la mormîntul lui Grama, „pentru o poezie, care să se inspire din adevărurile eterne ale creștinismului.“

„Pe lângă toate contradicțiunile, cu cari a fost întîmpinat studiul acesta din partea aderenților lui Eminescu, el va rămînea pururea un op de valoare și stîrnește în cetitor idei sublime și simțiminte nobile.“

Așa mai zise Dr. A. Bunea, un tovarăș mai tînăr al răposatului Al. Grama.

Noi nu avem de gînd să redeschidem controversa aceasta și prin urmare nu vom examina critica făcută lui Eminescu.

Dar, Alexandru Grama a fost un om de preț în viața Românilor de peste munți și figura lui merită să fie revocată prin filele unei reviste menite să desveliască și să aprecieze și forțele lor.

Conflictul, în care el s-a pus cu Eminescu, îl înțelegeți prea ușor cînd cunoști *activitatea literară a lui Grama înainte de 1891*, înainte de anul, în care a apărut critica lui.

El lucra deja de vre-o doi-spre-zece ani.

Primele lucrări aũ fost niște cărți pentru școalele secundare.

La 1878 apare *Introducțiunea sintei scripturii*, o explicare pe scurt a cărților istorice, didactice și profetice ale ambelor testamente. „Toate cărțile sintei scripturii sunt inspirate de D-zeu“; „numai s. biserică este interpretele autentic al s. scripturii.“

În acelaș an apărură *Principiile morale sau etice ale religiunii creștine*. Chemarea *etice* este a propune învățăturile

revelate de D-zeu; „*rațiunea nu este ființă proprie și adecuată a etice*“; ea nu are alt rol de cit să expună și să probeze învățăturile morale; „în toate acestea însă *rațiunea trebuie* să urmeze și să venereze magisteriul divin și *infalibile* al biserice“; „*rațiunea nu trebuie să domniască, ci să serviască*“. Și mai departe: „*etica catolică* se deosebește de cea *filosofică*, pentru-că cea din urmă scoate învățăturile sale numai din rațiunea omească, care nu numai poate rătăci, ci, precum arată multele *sisteme etice*, a și rătăcit.“ Dr. Grama se declară apoi și contra *etice* protestante, care a născut(?) raționalismul, panteismul și alte 2-3 isme pernicioase și înfricoșătoare.

Din capul locului Dr. Al Grama pășia în lumea literară ca un catolic intransigent, care își propunea și lucra să întemeze bine și în Ardeal direcția catolică în forma ei premenită prin conciliul de la 1870.

După-ce la 1889 publică tot pe seama școalelor *Elemente de istorie bisericească* cu gîndul de a le pune exclusiv în slujba unei „repetiri a adevărurilor dogmatice“, el ia la 1881 un avînt *polemic* în *Explicarea mecanică modernă a naturii și credința în D-zeu*, scriere îndreptată în contra materialismului în filosofie. Nu numai *Du Bois Reymond*, care înlătură concepțiile metafizice, ci și *Democrit, Lucretiu, Kant, Laplace, Strauss, Virchow, Büchner, Comte* și alții sunt apreciați într'un chip și într'un sens ușor de închipuit după cele ce-am spus pînă aici despre venerabilul Dr. Al. Grama. Este fără îndoială curios să combați spirite ca unele din cele pomenite și să chemi în ajutor filosofi ca — — — *Iosif Coloman conte Majláth*; dar deși așa de slab sprijinit, Dr. Al. Grama a avut curajul să facă un ocol prin filosofia modernă și s'a întors nemulțumit de ea, o întîmplare care de alt-fel era și ea de prevăzut.

Nu mai trecu mult timp și Dr. Al. Grama spuse și mai lămurit totul; el spuse cine poate să fie și astăzi singurul filosof, de la care să cerem și să primim învățatură.

În *Istoria bisericii românești unite cu Roma* (1884) el scrie adecă (la pag. 208) următoarele șire: „Opul cel mai bun filosofic pînă în prezent este opul profesorului de limba română din Satmar Dr. Vasiliu Lucațiu intitulat: *Instituțiunii filosofice, prelucrat întru toate după principiile Sîntului Toma conte de Aquino*“.

Toma de Aquino! Iată cheia înțelesului pentru acea parte din activitatea lui Grama, care trebuia să-l ducă la un conflict cu Eminescu. Cel mai bun filosof, este după el, celebrul dominican, care în a doua jumătate a veacului XIII a ridicat la apogeul metafisica catolică, ajutîndu-se de filosofia, pe care și el o aservi teologiei făcînd-o *ancilla theologiae*. Să știe că acest canon filosofic a fost stabilit și de un papă contemporan, care a pus la cale și o ediție de lux a operelor lui Toma de Aquino.

Adversarul lui Eminescu era de sigur convins de ce spunea. El servia biserica sa pentru că era convins de adevărul învățăturilor ei, nu le sprijinea pe acestea numai pentru că era servul ei. Atacul în contra lui Eminescu era, după el, o faptă salvatoare. Vorbînd de lepădarea „de la credința creștină“, el zisese mai de mult, în *Istoria universală a bisericii* (1881), că în timpul mai nou nu numai filosofia, ci mai toată literatura a căzut de la credința creștină și că de cînd s'a întîmplat această descreștinare a literaturii „multe presemne prezic un viitor trist“. Scriînd broșura în contra lui Eminescu, el era de bună credință că lucra la întemeierea viitorului poporului român.

Noi credem însă, că mai durabile merite și-a cîștigat el pentru cunoașterea trecutului poporului român, scriînd două lucrări istorice, peste care istoriografii Ardealului nu pot trece.

Intîia lucrare, *Istoria bisericii românești unite cu Roma* (1884) are meritul de a fi adunat materialul „ce-a fost împrăștiat prin diverse opuri“. El nu are pretențiunea de-a fi original, ci numai de a fi sistemizat cunoștințele găsite în felurile publicațiunii apărute pînă la 1884. Totuș se găsesc și *informații originale* luate de pildă după acte și opere din arhivele de la Blaj. Incercarea de a lumina și dezvoltarea instituțiilor bisericești era binevenită.

Tendința aceasta l'a condus să scrie mai pe urmă o mare lucrare intitulată *Instituțiunile calvinești în biserica românească din Ardeal* (1894). Tema privește un subiect dintr'o epocă, asupra căreia nu ni s-au păstrat sau, cel puțin, nu s-au publicat; de cit puține documente. Esaminarea minuțioasă a lor încă nu s'a făcut pînă acum cu destul folos pentru istoria română. Dr. Al. Grama a încercat acest lucru. Și ast-fel ne-a dat o serie de monografii despre soborul mare, soborul mic, jurații scaunului și titorii mitropoliei, forurile protopopești, suprimarea prin calvini a episcopatelor sufragane ale mitropoliei de Alba-Iulia, modul alegerei mitropolitului, notarul soborului, suprimarea vieții călugărești, calvinirea sfințelor taine etc. Un adaos se ocupă cu dreptul public al bisericii românești din Ardeal în aceeaș epocă.

Grație acestor două lucrări și mai ales celei din urmă, Dr. Al. Grama va influența încă multă vreme cercetările istorice relative la Românii de peste munți.

El intrase cu ultima sa lucrare pe terenul originalității, pe care nu i-a fost însă dat să înainteze mai departe.

În puterea vîrstei a murit subit lăsînd în unele privințe un mare gol. Ca om de litere are urmași egali numai în privința direcției catolicisante; ca istoric al bisericii sale greco-catolice încă nu-î înlocuit.

G. B.

CRONICA GENERALĂ

NOU ZIAR ROMÂN IN TRANSILVANIA

Cu incepere de la 1 Ianuarie 1897 apare în Arad un ziar cotidian cu titlul «*Tribuna Poporului*». Redactat de d. *Ioan Russu Sirianu*, ziarul arată într'un «*Cuvînt redacțional*» motivele apariției sale, zicînd între altele:

«Redacțiunea se va însufleți pururea numai din sentimentul poporului. Aceasta ne va fi cu atît mai ușor, cu cît vom întreține legături strînse cu cei mai încercați sprijinitori ai cauzei naționale.

În susținerea programului național și în ceea ce privește discuțiunile, fie asupra tacticei de luptă, fie privitoare la chestiunile de un interes mai secundar, ne vom conduce de cuvintele înțelepte ale Sfîntului Apostol Pavel, care zice: «*De-aș avea prorocie, și de-aș ști toate tainele și aș avea toată știința, și de-aș avea toată credința cît să mut și munții, dacă dragoste nu am, nimic nu sunt...*»

Poporul nostru trece prin vremuri atît de grele, încît fără îndoială, nevrednic este și rău Român cel care și mistue puterile în certe, în loc de ași frămînta mintea într'u plămuirea de lucruri înălțătoare.

Vom îndrepta gîndul nostru asupra stării lăuntrice a partidului național, și vom căuta puterea în deosebi într'o organizație serioasă și temeinică a luptătorilor cu inima deschisă și cu lepădare de sine.

Și nu o să uităm mai ales hotărîrile aduse de frunțașii naționalităților române, sîrbe și slovace, cari prin congresul din anul 1895 deșteptaseră atîtea speranțe într'un viitor mai frumos.

Mai mult chiar: vom căuta o apropiere și mai vădită atît către Viena, cît și către naționalitățile de acolo, cari luptă și ele pentru a pune capăt politiceii nenorocite pe care o face guvernul unguresc.

Cît despre România, socotim că este cea mai mare greșală a ne arăta mai înțelepți de cît frații noștri de acolo și a-i certa pentru că anume lucruri politice, ei le resolvă într'un fel sau altul.

Prin trecutul lor, prin viața politică ce o duc, prin responsabilitatea ce o au, de sigur că în primul rînd, bărbații de stat ai României sunt chemați să privegheze atît asupra intereselor țării lor cît și asupra

intereselor generale ale națiunii române, și față de partidele din țară credem că nu putem avea decît dragostea fratelui către frate, pentru că peste hotare, noi nu partide ci frați căutăm, frați cari deopotrivă sunt datorî să ne ajute cînd suntem în strîmtoare».

Dorim noului ziar român de peste munți viață îndelungată.

CHESTIA NAȚIONALĂ BOEMĂ

În timpul din urmă s'a vorbit adesea-ori în presa străină despre o pretinsă hotărîre a contelui Badeni de a da o *soluție depnitivă* chestiunii boeme.

Mai deunăzi unele ziare raportaū, că ar fi vorba, ca Împăratul Francisc Iosif să restabilească dreptul public al Boemiei și să admită a fi *incoronat Rege al acestei țări*.

Aceste știri par a avea o bază de serioșitate, mai ales că ele primesc acum, deși în proporții modeste, un fel de confirmare din partea vechiului conducător al Cehilor, *Dr. Rieger*.

Acest șef de odinioară al politiceii cehe, răsturnat de valurile mișcării Cehilor tineri, apare de nou în primul plan al situației din Boemia.

Într'o adunare poporală ținută în *Kolin*, bătrînul luptător a revenit în arena politică făcînd citeva declarații importante. El cere *raliarea tuturor partidelor cehe și împăcarea cu Germanii* (din Boemia).

Vorbînd despre aceștia, *Dr. Rieger* a declarat, că este o imperioasă necesitate a țării, ca cele doue națiuni în litigiū să intre la invoială și să pună bazele unei păci cinstite și durabile.

«Un element atît de puternic», zise el între altele «ca Germanii din Boemia *nu poate fi tratat* (din partea Cehilor) *ca naționalitățile slabe din Ungaria*».

Dr. Rieger caută prin această frază să *calmeze* pe Germanii din Boemia, care se tem, că în cas că Boemia s'ar declara *Stat suveran* ca Ungaria, ei ar ajunge în situația, ce li s'a creat Românilor și celorlalte naționalități de sub hegemonia maghiară.

Bătrînul bărbat politic și-a încheiat discursul zicînd:

«Ar fi o mare fericire pentru țară, dacă, cu ocazia jubileului de domnie a Împăratului (peste un an), am putea să-i anunțăm: noi, Cehii și Germanii, *am căzut la invoială și ne am împăcat*».

UNGARIA APREȚIATĂ ÎN GERMANIA

Ziarul unghuresc «*Alkotmány*» publică o relație a unui corespondent al său, care susține că ar fi avut mai deunăzi ocazia de a vorbi cu un înalt personaj din diplomația austro-ungară.

Diplomatul anonim spune, că în cercurile politice din Berlin se dă foarte multă atenție dezvoltării lucrurilor din Ungaria, și că *Impăratul Vilhelm II* s'ar fi pronunțat puțin favorabil despre antagonismul enorm, ce există între Ungaria oficială și între opinia publică din această țară.

Impăratul, continuă diplomatul anonim, considerând Ungaria drept cheia bolții în întreita Alianță crede, că acest Stat nu va putea răspunde menirii sale, de cit în casul, că *raporturile sale vor fi regulate cu ajutorul popoarelor ce locuiesc acolo* iar nu pe calea absolutismului parlamentar actual.

Venind vorba la posibilitatea, că noua Cameră ungară să fie disolvată, diplomatul intervievat ar fi răspuns, că în acest cas nu *Baronul Banffy* va mai conduce alegerile, ci disolvarea se va încredința numai unui bărbat de Stat, care va fi o garanție, că alegerile vor fi libere și că guvernul nu va mai lua parte în lupta partidelor în timpul campaniei electorale.

PRIVIRI ASUPRA MILENIULUI

Ziarul «*Neue Preussische Kreuzzeitung*» de la Berlin discutind rezultatele Mileniului unghuresc face câteva observări asupra politicii maghiare din vremurile din urmă.

Ziarul constată, că deși elementul maghiar este un membru prețios în Tripla Alianță valoarea ce și-o atribuie e cu desăvârșire disproporționată. Ziarul german înțelege, că Maghiarii au motive a se bucura de succesele politicii lor, de avântul dezvoltării lor economice, dar crede, că cu toate acestea perspectiva tristă ce și-o fac ziarele maghiare opoziționale despre viitorul Mahiarismului nu sunt nefondate. Mai ales în privința chestiunii naționalităților ziarul german nu se poate reține a nu face o observație foarte adevărată zicind: *Libertatea pe care o accentuează Maghiarii și care după a lor concepție nu are loc decât în Statul unitar maghiar-național nu răspunde trebuințelor totalității populației, ci numai unei fracțiuni din ea. Dacă Maghiarii fac mereu protestații de loialitate pentru Coroană, ei n'ar trebui să uite, că această loialitate e incompatibilă cu dis-*

considerarea din partea lor a celorlalte țări și popoare ce se găsesc sub aceiaș Coroană. Iar dacă ei susțin, că vor să rămână în legătură cu civilizațiunea europeană, ei prin șovinismul lor desmint aceste ale lor proprii afirmații.

RADICALISMUL SLAV

Un German din Praga publică în «*Neue Preussische Kreuzzeitung*» un articol în care se plinge de pretinsa duplicitate a ziarelor cehe în chestiunea Slavismului.

Autorul constată cu satisfacție, că partidul *Cehilor tineri* din parlamentul vienez s'a pronunțat în fine, prin deputatul ceh *Dr. Kramarz*, într'un ton neasemănat mai blind, ca altă dată, despre politica exterioară a Austro-Ungariei, și în special despre *Tripla Alianță*.

Cu atât mai mult se miră deci autorul articolului, că ziarul «*Narodni Listy*», organul partidului *Cehilor tineri* nu și-a schimbat atitudinea în privința politicii externe a Monarhiei Habsburgice, ci continuă a-și sfârși articolele făcând mereu ochi galeși spre Petersburg.

Corespondentul din Praga își explică aceasta pentru el *stranie* apariție prin faptul, că marele organ ceh are în Statele Balcanice o mulțime de corespondenți slavi, cu desăvârșire radicali, și că aceștia ar fi autorii acelor de Germanul nostru nepătrunse articole. El crede, că acești corespondenți fac în organul slav din Praga o propagandă filo-rusă pe socoteala lor proprie, dar nu înțelege de ce *Narodni Listy* se abține a-și face măcar oarecare «*reserve*».

Noi cari urmărim deaproape dezvoltarea acestor situații ale Slavilor din Imperiul vecin, credem că Cehii vor începe a face doritele «*reserve*», după ce vor fi dobândit puțința, ca naționalitatea lor să și-o «*conserve*».

DEMOCRATIZAREA PARLAMENTULUI AUSTRIAC

Alegerile pentru parlamentul austriac, făcute întâia oară pe baza *nouei* legi electorale, se vor face, așa se speră, deja în Martie. Ministrul conte Bodeni voește să grăbească alegerile pentru-ca presa socialistă să nu aibă vreme de-a influența preartare, colegiul al cincilea (a votului universal). Greutatea cea mare este însă că listele pentru acest colegiu — se fac cu greutate de oare-ce colegiul a cinciea va coprinde pe toți cetățenii care au 24 ani și care pină acum n'au fost conșcriși.

Un corespondent al ziarului *Kölnische-Volks-Zeitung* face un prognostic, care-i foarte bine întemeiat. Liberalii au cele mai puține șanse, mai ales că antisemiții, pentru a-i scoate din unele poziții ce le susțin încă, s'au aliat cu Germanii naționali.

În Boemia partidul german-liberal asemenea stă rău. Să speră că în Boemia partidul popular german va obține rezultate remarcabile. Acest partid și antisemiții pot spera să câștige teren nou și în țările alpine. În Galiția partidul boerilor va avea să susțină lupte grele cu partidul popular

polon și cu Rutenii, în sinul cărora își face loc o reconciliațiune. Clubul polon, care a avut până acum un rol atât de important, poate să și schimbe fisionomia sa aristocratică într'un grad destul de mare. Dintre social-democrații vor intra în parlament vre-o 10—15.

Dacă acest prognostic se va adeveri esact parlamentul austriac va fi făcut un pas mai mult spre democrație, fără a-i fi lasat acesteia vre-un rol hotărîtor, dar lăsându-i un... teren mai larg pentru susținerea reformelor ce le cere.

INFORMAȚIUNI ȘI NOTIȚE DIVERSE

Alegerile de delegați ai Secțiunii din Capitală pentru Congresul Ligii neputîndu-se face Dumineca trecută, din cauză că membrii întruniți nu erau în număr corespunzător dispozițiilor Statutelor, comitetul Secției de București a fixat ziua de 4 Ianuarie (astăzi) pentru alegeri și a trimis membrilor Ligii o nouă convocare, pe care o reproducem aici:

Domnule Membru,

Neîntrunindu-se la prima convocare de la 29 Decembrie 1896 membrii în numărul cerut de Statute (art. 24) pentru a se putea ține Adunarea generală, avem onoarea a vă convoca din nou pentru ziua de *Duminecă 5 Ianuarie c. la orele 2 d. a. în localul Ligii Culturale (Strada Nouă No. 6) cînd Adunarea generală se va ținea cu orî cîți membrii vor fi prezenți.*

La ordinea zilei va fi:

Alegerea delegaților pentru Congresul extra-ordinar al Ligii.

Avînd în vedere situația excepțională a Ligii precum și scopul pentru care se face convocarea Congresului, sperăm că nu veți lipsi de la această adunare.

Alegerea se va face de la orele 2 pînă la 5 d. a.

Primiți vă rugăm, Domnule Membru, asigurarea distinselor noastre considerațiuni.

Președinte, *Anghel Demetriescu.*

Secretar, *Vasile T. Cancicov.*

București, 1 Ianuarie 1897.

NB. Conform art. 13 din Statute: Membrul care nu și va fi achitat cotizațiunile sale pe trimestrul care precede adunările, nu poate să ia parte nici la discuțiunile lor, nici la vot.

Episcopul român de confesiune greco-catolică de la Oradea-Mare, *P. S. P. Pavel*, care în tot timpul păstoririi sale s'a distins prin fapte filantropice pe seama institutiilor de cultură românească de peste munți,

a înmulțit acum această serie de fapte cu încă una care vorbește de la sine

«Suntem fericiți» zice *Familia*, «a aduce la cunoștința de obște un fapt, care va umplea de bucurie toate inimile românești. Aflăm, că Exc. Sa Episcopul *Mihail Pavel a depus în săptămîna trecută în minile capîtlului gr. cat. din Oradea-Mare o sută de mii de florini*, ca adaus la *Fondul Pavelian*, menit pentru scopurile culturale ale discesiei gr. cat. române de Oradea-Mare, care ast-fel a atins suma de *șese sute de mii de florini*. Suta de mii depusă acuma, după cum ni se spune, este destinată pentru asigurarea internatului și a școlii române de fete din *Beiuș*, fondate tot de *Exc. Sa*. Faptul acesta este atât de strălucit, în cit orî-ce cuvinte de apreciere și de admirațiune sunt palide. Neîntrecutul bine-făcător, care de mult și-a făcut un nume nemuritor în istoria culturală a Românilor din Ungaria, de astă-dată s'a întrecut pe sine însuș. A tot puternicul D-zeu să-l lungească firul vieții în sănătate deplină, ca să se poată bucura ani îndelungi de fructele bine-facerilor sale incomparabile!»

Cetim în *Tribuna* din Sibiu: Fascicolul al II-lea al «*Enciclopediei*» apărut tocmai de sărbătorile Crăciunului se presentă tot așa de bine îngrijit, ca și cel d'întîi. Mai voluminos ca I., acest fascicol are aproape 100 pagini, cuprinzînd articoliile dela *Alcanna* pînă la *Anopsia*; printre cari articoli foarte valoroși, ca *Alexandri*, *Alpi*, *America*. Fascicolul are pe lingă mai multe gravuri, bustul lui *Alixandri*, fotografia operei lui *I. Georgescu*, tipuri americane și o hartă nouă a Americii.

Dintr'o notiță a redacțiunii se vede, că de la apariția primului fascicol încoace s'au înmulțit și colaboratori *Enciclopediei* cu

zece. Printre aceștia aflăm pe profesorii: *Dragomiressu, Evolcean, Floru, Robin* (București), *Oscar Wittstock, medicul Dr. C. Rădulescu* (București) și alții. Peste tot se vede că «Enciclopedia Română» s'a pornit bine, numai spriginul publicului să nu lipsească. Noi o recomandăm cu toată căldura.

D. Ioan Buhl, membru al Academiei Regale din Belgia a rostit într'o ședință a acestui corp savant un discurs asupra regelui nostru. Acest discurs a apărut și în broșură sub titlul *Charles I fondateur du Royaume de Roumanie*.

Domnișoara *Lucila Chițu* din Craiova a publicat în *Moniteur universel* din Paris o serie de articole asupra literaturii române mai nouă. Aceste articole au fost publicate și în o ediție separată sub titlul «*Le mouvement littéraire en Roumanie*» (Mișcarea literară în România).

Citim în *Liberalul*: D-l George Bogdan Duică, fost redactor la *Tribuna*, ne roagă să anunțăm că d-sa nu face parte din redacțiunea noului organ național de peste munți, *Tribuna Poporului*. Facem cu plăcere rectificarea, ce ni se cere, la știrea dată de unii confrăți.

Comitetul Național Studentesc al tinerimei noastre universitare a luat laudabilă hotărâre, de a organiza o serie de conferințe în chestiunea națională. Seria întâia a acestor conferințe este următoarea:

Vasile Miculescu: *Tinerimea în cestiunile mari*. Lăzărescu-Lecanta: *Cestiunea națională în Macedonia*. Teodor Seimeanu: *Rolul nostru*. V. T. Cancicov: *Cum apar eroii*. George G. Tamara: «*Grigore Brătianu*». Panait Zosin: *Lupta de neamuri*. Gh. Mihăileanu: *Cestiunea națională din punct de vedere internațional*. George Demeter: *Viața și activitatea mitropolitului Andrei Baron de Siaguna*. Ion Fupa: *Istorie și Popor*. Gh. Iorgala: *Idealul nostru*.

«*La Bulgarie*» anunță că Sobrania va avea în curînd să se pronunțe asupra unui proiect de lege, care stabilește abrogarea pașapoartelor la granița Bulgariei.

Sirbia a desființat deja de cîțiva ani pașapoartele față cu călătorii ce vin din Austro-Ungaria și acum le va desființa și ea față de Bulgaria.

Legea despre bugetul căilor ferate a fost promulgată pe ziua de 21 Decembrie 1896. Ea fixează veniturile și cheltuelile în următoarele cifre:

	Venituri	Cheltueli
Exploatația căilor ferate lei	53,418,000,	36,544,348
Exploatația docurilor . . . »	1,432,500,	1,063,477
Serviciul navigației marit. »	1,122,800,	1,634,500
Total	56,073,300,	39,247,324
Veniturile sunt deci cu		16,825,977 Lei
în plus asupra cheltuelilor.		

O corespondență din Constantinopol anunță, că exportul alcoolului românesc în capitala Turciei se mărește din zi în zi. Aproape 40% din cantitatea alcoolului ce sosește la Constantinopol este de origine românească.

Primăria din Buzău a dispus a se face studii în scopul alimentării orașului cu apă de băut.

Sondagiile făcute în apropierea orașului, în punctul ce se numește *Intre-Girle* au dat rezultate multumitoare. La o adîncime de 45 de metri sondele au perforat un strat de argilă din care apa țignea cu profuziune. Probe din această apă au fost trimise la laboratorul de chimie din capitală spre a fi analizate.

Seria conferințelor *Ateneului Român* se va începe în curînd. Dintre persoanele care și-au anunțat deja subiectele conferințelor lor notăm următoarele:

Domnii: *Ionnescu-Gion* va vorbi despre — Patriarhi, Mitropolii, Episcopi greci în țările române; *I. Speranță*. — Despre basme. — *G. Dragu*. — Reforma învățămîntului secundar în România. — *C. Disescu*. — Psihologia călugărului. — *Dr. Obregia*. — Alcoolism și degenerescență. — *N. Bellu*. — Școala politică. — *St. Velescu*. — De ale Teatrului Național. — *N. Bălănescu* — Școala în democrație. — *N. Xenopol*. — Divinitățile moderne. — *C. Dimitrescu* — Iași. — Evoluțiune și revoluțiune. — *Dr. D. Onciul*. — Din istoria Bucovinei. — *Dr. Manolescu*. — Mijloacele de îndreptare a stării rele a țaranului nostru.

POȘTA REDACȚIEI

D-lui S. E. Iași. — Am luat act și mulțumim pentru cuvintele de încurajare.

D-lui M. Tîrgu-Jiū. — Poesia de care ne vorbesti nu ne-a sosit.

D-lui I. Cor. Botoșani. — Nu se poate publica.

DIN DOMENIUL ȘTIINTELOR

Cursuri universitare pentru popor. — Mai mulți profesori de la Universitatea din München s'au constituit într'o asociație în scopul de a deschide cursuri universitare pe seama poporului. Adunarea generală s'a ținut la 22 Decembrie n. President a fost ales celebrul economist *Dr. Lujo Brentano*, vice-president *Dr. Günther*. „*Hamburger Nachrichten*“ organul Principelui Bismarck luînd act despre scopul acestei asociații declară, că *nu îl poate aproba*, pentru cuvîntul, că respîndirea științelor în popor îl va duce pe acesta în brațele socialismului. Poporul nu e pregătit, zice acest ziar, pentru teorii științifice, el nu le înțelege decît pe jumătate și ast-fel va putea fi sedus (!) cu înlesnire.

Depresiune de pămînt. — Intr'o scriere intitulată „*Voyage dans la Chine occidentale*“ publicată de Societatea Imperială rusă de geografie autorii semnalează, că au descoperit o foarte considerabilă depresiune de teren în Assa, un punct în Sudul oazei Trufan din Asia.

După observațiunile barometrice ce s'au făcut în acel punct și comparate cu observațiile altor stațiuni asiatice, generalul Tillo a calculat că nivelul acestei depresiuni este de aproape 50 de metri sub nivelul mării.

Aceste depresiuni de pămînt sunt, precum se știe, o consecință a răcirii continue la care este expus centrul pămîntului.

Stațiuni de sănătate pentru tuberculoși. — În Germania există o asociațiune al cărei scop este a înființa stațiuni de cură pentru bolnavii de piept. Presidentul acestei asociații, făcută din inițiativa privată, este *insuș Cancelarul Germaniei Principele zu Hohenlohe*, iar protectoratul l'a primit *Impărăteasa Germaniei*.

Cei mai mulți oameni de știință, și filantropi de toate gradele sunt membrii în această asociație al cărei fond numără deja 400,000 mărci. Asociația înființează și întreține pe cheltuiala sa stațiunile sanitare și urmărește două tendințe salutare: pe de-o parte înleznește vindecarea celor atacați de această teribilă boală, pe de altă parte izolîndu-i de familiile lor împiedică contaminarea mai departe. Din punct de vedere al igienei sociale asociațiunea aceasta este un pas hotărît spre civilizațiune.

Razele lui Roentgen în medicină. — *D. Ch. Bouchard* făcînd experimente de diagnostic cu razele lui Roentgen asupra pleuresiilor a

izbutit să *vază* gradele de resorpție ale exsudatului pleuritic. Intr'un cas *D. Bouchard* a reușit să *vază* un punct obscur în plămîină, punct ce indica o infiltrație tuberculoasă, ceea ce s'a și adevărit apoi prin alte mijloace de diagnostic (percusiune și auscultațiune).

Explorația sistematică a regiunilor polare. — *D. Robert Stein* publică în *Popular Science Monthly* un articol despre necesitatea de a se organiza explorațiunea regiunilor polare pe baze noi.

Această explorație se împune mai ales din punct de vedere comercial, pentru că regiunile polare sunt bogate în balene și alte animale de valoare economică și poate că aceste regiuni vor fi conținînd și metale prețioase.

Din punct de vedere științific explorațiunile acestea sunt importante pentru mai multe motive: ele fac posibilă observațiunea magnetismului, a aurorelor boreale, apoi cercetările paleontologice, geologice, ș. a. Autorul mai crede că acele regiuni ar putea deveni un sanatoriu fără perechie pentru anumite morburî. *D. Stein* va stabili anul acesta o stațiune permanentă în punctul *Jones's Sound*.

Un proiect aeronautic în Franța. — Aeronauții francezi *Golard* și *Surcouf* sunt pe punctul de a-și însuși cunoscutul proiect al Svedezului *Andrée* de a se apropia de polul de la nord cu ajutorul unui balon. Expediția aceasta se va face la primăvară. Balonul de care se vor folosi acești exploratori va avea un volum de 10,000 metri-cubici și va putea să se mențină 60 de zile în aer. Cheltuelile acestei întreprinderi se ridică la 250,000 franci.

Fenomen metereologic. — Un vapor sosit la New-York a adus știrea că a văzut la 17 Noemvrie n., un fenomen curios: căderea unui imens meteor în direcția Sud-Est-Nord-Vest. În căderea sa meteorul lăsă în urma sa o fâșie de fum care a rămas vizibilă mai multe minute. Meteorul a căzut în mare la o distanță de 3-chilometri de vapor. Relația căpitanului de vapor nu spune, dacă această cădere a fost împreunată cu explozie, sau dacă imersiunea acestui glob incandescent a fost urmată de producțiunii de vaporî.

Se spune însă, că 50 de minute mai tîrziu un val enorm a fost izbit de vapor și părea lacufunda.